

**Pr. Eugen Drăgoi,
Centrul Cercetare Teologică Ortodoxă Interdisciplinară
„Sfinții Trei Ierarhi”,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

CIMITIRE ȘI MORMINTE MĂNĂSTIREȘTI ÎN GALAȚI

Abstract: *The Christian cemeteries in Galati are a natural continuation of the Roman necropolises in the space of the old settlement on the Danube bank. These cemeteries have existed in the current area of Galati County since the founding of the villages and the founding of the monasteries in southeastern Moldova. The present study aims to list the monastic cemeteries in this area and to highlight their importance for the history of church life on the Lower Danube.*

Keywords: *cemetery, monastery, church, Galati, Lower Danube, southeastern Moldova.*

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, declarând anul 2021, la inițiativa Preafericitului Patriarh Daniel, ca *An comemorativ al celor adormiți în Domnul*, a făcut publică intenția de a aduce în atenție *valoarea liturgică și culturală a cimitirelor*. Aceasta a declanșat în Biserica noastră strămoșească o campanie de înfrumusețare a cimitirelor creștine și de evidențiere a unor monumene funerare ridicate în memoria unor ilustre personalități culturale, științifice și religioase sau pentru a glorifica jertfele eroilor patriei. În mesajul transmis cu ocazia Zilei Culturii Naționale (15 ianuarie 2021), Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române sublinia:

„Cimitirele ortodoxe românești sunt locuri de reculegere și de pelerinaj; în ele aflăm mormintele străbunilor noștri, ale înaintașilor, precum și morminte sau monumente funerare ale marilor personalități naționale, oameni de cultură, de artă, oameni de știință, personalități politice sau

religioase, morminte și monumente ale eroilor care s-au jertfit pentru unitatea, libertatea și demnitatea poporului român, ale eroilor Revoluției române din decembrie 1989, precum și morminte ale martirilor mărturisitori ai lui Hristos Domnul din închisorile regimului comunist totalitar[...]. Cimitirele au desigur și o semnificație și valoare culturală. Ele sunt expresia respectului și pioasei aduceri aminte față de înaintași. Creștinii au schimbat numele **sarcofagului** (mâncător de trup) în **sicriu** (cutie sau chivot pentru obiecte prețioase), iar **necropola** (orașul morților) a devenit **cimitir** (loc de odihnă al celor adormiți în Domnul Iisus Hristos, Cel răstignit și înviat din morți)¹.

Și Înaltpreasfințitul Părinte Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, păstorul nostru – clerici, monahi, monahii și credincioși creștini ortodocși din județele Galați și Brăila – mărturisea:

„La noi, la români, cimitirul rămâne spațiul sacru, unde așezăm cu toată evlavie, respectul, buna-cuviință și credința puternică în Înviere pe «fericiții și de-a pururea pomeniții» strămoși, părinți, frați și surori, eroi și prieteni, în așteptarea «*semnului Fiului Omului*» (Mt 24, 30). În cele mai multe cimitire se află, în centru, biserica! Această mărturie confirmă existența în primele secole creștine a sfințelor lăcașuri – martiria – pe trupurile sfinte ale martirilor. La noi, în multe cazuri, bisericile sunt «chivotele» de pe trupurile jertfelnicilor eroi, ostași, luptători și mărturisitori ai credinței în Dumnezeu, Biserică, Patrie².

Cimitirele creștine din Galați sunt o continuare firească a necropolelor romane din spațiul vechii așezări de pe malul Dunării. Ne referim la necropola romană din cartierul Dunărea, distrusă în bună parte în anul 2003, prin lucrări de excavație³, necropola tumulară romană din punctul Tirighina, sit arheologic situat la 300 m N de gara Bărboși și la

1. † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Comemorarea celor decedați și cultul eroilor susțin cultura recunoștinței și a comuniunii între generații“, în: *Biserică, misiune, slujire*, 21, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2021, pp. 33-35.

2. † CASIAN, Arhiepiscopul Dunării de Jos, „Și celor din morminte viață dăruindu-le...“, în: *Călăuză ortodoxă*, anul XXXI, nr. 391, iulie 2021, p. 5.

3. *Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2004*, CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, București, 2005, pp. 154-155, nr. 101 (material semnat de Liviu Petculescu, Ovidiu Țentea, Sorin Cleșiu, Muzeul Național de Istorie a României).

200 m de castrul roman, cu morminte de înhumație și incineratie din secolele II-III d. Hr⁴.

Pentru Moldova, în afară de mormântul lui Innocens de la Bărboși, „cele mai vechi dovezi ce ar putea fi puse în legătură cu noua religie datează abia din veacul al IV-lea, perioadă pentru care dispunem și de informații scrise, referitoare la misionarismul creștin”⁵.

Cimitire creștine au existat în arealul actual al județului Galați de la întemeierea satelor și ctitorirea de mănăstiri și schituri în sud-estul Moldovei. Mărturiile documentare medievale care semnaleză prezența unor mănăstiri, schituri, biserici, monahi, monahii sau preoți în ținuturile Covurlui și Tecuci presupun, neîndoielnic, și existența unor cimitire, fie în jurul locașurilor de închinare, fie în afara localităților.

„O însemnătate deosebită pentru problema continuității populației românești în sudul Moldovei și a caracterului ei creștin – remarcă arheologul I. Barnea – o prezintă cimitirul creștin din secolele VIII-IX de la Stoicani, jud. Galați, care are analogii cu cimitirele creștine din aceeași perioadă de început a culturii Dridu, de la Izvoru-Giurgiu și Obârșia, jud. Olt. În afară de orientarea creștină a scheletelor din mormintele acestui cimitir, sunt de amintit unele obiecte de inventar de origine bizantină, printre care și un inel de bronz având chatonul ornamentat cu semnul crucii”⁶.

Pentru secolele X-XI, dovada continuității creștinismului sud-moldav o reprezintă cimitirul de înhumație de la Serdaru, județul Galați, dar și piatra de gresie locală descoperită într-un bordei la Ijdileni, comuna Frumușița, având incizat semnul crucii pe partea șlefuită⁷.

4. *Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2009*, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2010, pp. 265-266, nr. 124 (material semnat de Costel Ilie, Adrian Adamescu, Marian Scripnic, Corneliu Moraru de la Muzeul de Istorie Galați).

5. Ion IONIȚĂ, „Elemente creștine în practica riturilor de înmormântare din Moldova în secolele IV-V e. n.”, în: *Teologie și viață*, anul III (LXIX), nr. 4-7, aprilie-iulie, Iași, 1993, pp. 56-57.

6. I. BARNEA, „Creștinismul pe teritoriul Moldovei în secolele III-XIII”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, anul CVI, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1988, p. 128.

7. Pr. Eugen DRĂGOI, *Mărturii de viață bisericăscă în ținutul Tecuciului de la începuturi până la anul 1800*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2015, p. 64.

Dintr-un document datat 1 septembrie 1631 – 31 august 1632, aflăm că în Crămetești (pe teritoriul actualului sat Drăgușeni) exista o biserică înainte de anul 1631, unde slujea preotul Micul, cel mai vechi preot cunoscut până acum în această localitate, precum și *un cimitir al satului*⁸.

În punctul numit *Cimitirul Vechi* din Piscu, județul Galați, cercetări de salvare efectuate de profesorul Mihalache Brudiu au dus la descoperirea, în anul 1988, a unei așezări din prima epocă a fierului⁹. Poate că aici sau în apropiere va fi fost Schitul Răfloaia din secolul al XVII-lea¹⁰.

„Mănăstirea veche din pădure – pe locul căreia s-a ridicat biserica filială din cimitir, situată la 2 km de satul Cârломănești – este menționată într-o hotarnică din 3 iulie 1717 (1669)”¹¹.

Într-un document al neamului Feștilă (din 3 iulie 1814) se precizează că pe moșia Cernica a fost un schit al strămoșilor banului Feștilă, făcut de „Căpitanul Florea”, în „dial unde și acum se găsește *țintirimul*, fiind încă și alt *țintirim de biserică tot pe moșia Cernica*; în vale au fost și sat mai înainte¹². Importante rămân mărturiile despre existența celor două cimitire din fostul sat Cernica¹³.

Menționăm și faptul că în cimitirul de lângă biserica *Sfântul Ioan* din Tecuci a fost descoperit un tezaur monetar din secolul al XVII-lea¹⁴, iar cimitirul din jurul bisericii de lemn din Cerțești, județul Galați, exista înainte de scolul al XVIII-lea.

Cea mai veche referință la existența unui cimitir în jurul unui locaș de cult în Galați, recent semnalată, după cum vom vedea, datează din

8. DRH, A. Moldova, vol. XX (1629-1631), volum întocmit de I. Caproșu și C. Buraac, Editura Academiei Române, București, 2011, p. 652, doc. 603 <anul 1714>.

9. Pr. E. DRĂGOI, *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului...*, p. 21.

10. Pr. E. DRĂGOI, *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului...*, p. 120.

11. Pr. E. DRĂGOI, *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului...*, p. 121.

12. Pr. E. DRĂGOI, *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului...*, p. 177.

13. Satul Cernica, situat la nord de satul/comuna Brăhășești, exista pe vremea domniei lui Alexandru cel Bun. A se vedea Paul PĂLTĂNEA, *Peceți ștefaniene la Dunărea de Jos*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2004, pp. 82-91, nr. 19.

14. Eugenia POPUȘOI, „Un tezaur monetar din secolul al XVII-lea descoperit la Tecuci, aflat în colecțiile Muzeului din Bârlad”, în: *Acta Moldaviae Meridionalis (Anuarul Muzeului Județean Vaslui)*, II, 1980, p. 283-292; Pr. E. DRĂGOI, *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului...*, p. 9.

prima jumătate a secolului al XV-lea. Nu putem să nu menționăm, de asemenea, că două biserici de mir din orașul Galați (*Sfântul Haralambie și Sfinții Împărați*) au fost ridicate, în secolul al XIX-lea, pe cimitire înființate la începutul acestui veac.

Prezentul studiu se dorește a fi o semnalare a unor aspecte legate de existența și importanța cimitirelor medievale mănăstirești pe teritoriul actual al municipiului Galați, precum și a unor morminte care astăzi nu mai există.

*

Cel mai important târg și port medieval din sudul Moldovei, Galațiul, avea o populație creștină încă din primele secole ale pătrunderii Evangheliei lui Hristos în aceste locuri. Dovada o reprezintă descoperirile făcute în interiorul castrului de la Bărboși, a unor obiecte (cruciulițe de sidex și opaițe cu însemne creștine) date de specialiști în prima jumătate a secolului al III-lea¹⁵. La acestea se adaugă mormântul de înhumație cu orientarea est-vest, având în inventarul arheologic o fibulă de aur cu inscripția *Innocens*, nume utilizat frecvent de creștinii primelor veacuri¹⁶. Despre acesta din urmă, arheologul Costin Croitoru afirma:

„Nouă ni se pare evident creștinismul defunctului, nu doar datorită numelui, ci și datorită ritualurilor funerare sesizate. Or acest lucru duce la o datare ce nu poate fi mai timpurie de epoca constantiniană”¹⁷.

Deși nu s-au păstrat știri despre existența în Galați a unor biserici și mănăstiri creștine ortodoxe din perioada timpurie a Evului Mediu și, implicit, a cimitirelor din jurul acestora și a mormintelor din interiorul locașurilor de cult, după tradiția veche atestată în Moldova,

15. Silviu SANIE, Ion T. DRAGOMIR, „Începuturile creștinismului în sudul roman al Moldovei”, în: vol. *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 2019, pp. 117-121; Dan Gh. THEODOR, „Unele precizări privind începuturile creștinismului la est și sud de Carpați”, în: vol. *Credință, istorie și cultură la Dunărea de Jos*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2005, pp. 11-25.

16. Paul PĂLTĂNEA, „Vechi locașuri de cult și viața bisericească în sudul Moldovei până în anul 1864”, în: vol. *Monumente istorice și izvoare creștine*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1987, p. 192.

17. Costin CROITORU, *Galați. Repertoriul descoperirilor arheologice și numismatice*, Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați, 2013, p. 214.

prezența lor se presupune într-o așezare umană importantă ca târgul Galați. Menționarea unui manuscris de *Evangheliar* grec din secolul al XIII-lea la Galați, în prima jumătate a secolului al XVII-lea¹⁸ este un argument important în favoarea acestei chestiuni. De altfel, regretatul istoric Paul Păltănea presupunea existența primelor biserici gălățene „încă din secolul al XV-lea”¹⁹.

Mănăstirile din Galați și bisericile de mir au avut de la ctitorirea lor, fără nicio îndoială, cimitire în jurul lor, fapt dovedit de informațiile pe care le cunoaștem, începând cu prima jumătate a secolului al XV-lea.

*

Cea mai veche mărturie despre existența unui cimitir în jurul unei mănăstiri din Galați datează din anul 1429, așadar, din perioada domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Este vorba de o mănăstire cu hramul *Sfinții Arhangheli*, despre care aflăm într-un document din 5 decembrie 1799 că a fost ridicată în urmă cu 370 de ani (adică la 1429!) de neamul pităresei Măriuța Neculeasca „și fiind tot neamul nostru acolo îngropat”²⁰. Așadar, ctitorii acestei mănăstiri și urmașii lor și-au găsit odihna de veci lângă această biserică, ridicată, credem, pe locul unde astăzi se află Școala Gimnazială nr. 26, unde a fost biserica *Sfinții Voievozi Vechi* (zisă Mantu)²¹. Vechea Mănăstire *Sfinții Arhangheli* „din vremi risipindu-să de tot”, rămăsese familia ctitorilor fără pomenire²².

18. Pr. E. DRĂGOI, Florin MARINESCU, „Mărturie românească medievală la Mănăstirea Caracalu”, în: *Magazin istoric*, anul L – serie nouă – nr. 8 (605) august 2017, pp. 55-56; studiu publicat și în *Călăuză ortodoxă*, anul XXVII, nr. 346-347, septembrie-octombrie 2017, pp. 36-37; Pr. E. DRĂGOI, „Blestemul jupânesei Dragolea”, în: *Danubius*, XXXV, partea a II-a, Editura Muzeului de Istorie Galați, 2017, pp. 7-19 (în colaborare cu Florin Marinescu, Atena).

19. Paul PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, Editura Partener, Galați, 2008, p. 112.

20. Costin CLIT, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii „Sfinții Arhangheli” – Metoc din Galați*, Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați, 2021, pp. 37-38, n. 7.

21. Pr. E. DRĂGOI, „Contribuții la istoria bisericii «Sf. Voievozi Vechi» (zisă Mantu) din Galați”, în: *Buletinul Fundației Urechia*, an 8, nr. 11, Galați, noiembrie 2010, pp. 92-105, republicat în vol. Pr. Eugen DRĂGOI, *La izvoarele Covurluiului*, vol. I, Editura Partener, Galați, 2017, pp. 130-148.

22. C. CLIT, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii „Sfinții Arhangheli” – Metoc din Galați*, p. 36, doc. 6 (1799, mai 9).

Mănăstiri existau în Galați și peste un secol (primăvara anului 1544), când domnul Moldovei Petru Rareș, „cu doamna Elena, și cu toți boierii mari și tot sfatul și arhieriei și cu toți egumenii moldoveni“ s-au aflat la Galați²³.

*

În jurul anului 1581 Sava Țopa, staroste de Covurlui, ctitorește pe malul Dunării Mănăstirea cu hramul *Sfântul Ioan Botezătorul*²⁴. Această mănăstire – aflăm dintr-o scrisoare a mitropoliului Gavriil al Moldovei, adresată la 4 martie 1780 domnului Constantin Moruzi,

„era la locul unde au fost mai înainte târgul Galaților, adică unde se numește Țiglina, apoi fiindcă apa Dunării au început a surpa malurile și a strica târgul, apropiind și la măn(ă)stire Sfântului Ioan, au mutat Vasile vod(ă) târgul Galații la locul ce să află acum, unde făcând noao zidire, ruga mării sale, măn(ă)stire Sfântului Dimitrie, au socotit ca să-i facă milă și agiutoriu spre chivernisala ei [...] și au hotărât ca acești bani din venitul cantariului câți s-or strânge se aibă a-i lua măn(ă)stire Sfântului Ioan și mănăstire cea noao zidită a mării sale, Sfeti Dimitrie, și să înpartă drept în doo; și așa s-au urmat câtăva vreme pân(ă) când măn(ă)stire Sfeti Ioan, din pricina apii Dunării s-au răsipit de tot și s-au pustiit și după acée au rămas parte măn(ă)stirii Sfântului Ioan din venitul cantariului să să ia de măn(ă)stire Precista, fiind și Precista închinată la Vatopedi, unde fusese și Sfeti Ioan închinat“²⁵.

Pentru întreținerea acesteia, ctitorul a dat venitul cântarului din schela Galaților; aflăm dintr-un document emis la 1756 (7264), februarie 15, de voievodul Matei Ghica²⁶. După ce domnitorul Vasile Lupu a zidit mănăstirea sa *Sfântul Dimitrie*, tot pe malul Dunării, la Galați (înainte de anul 1641), prosperând schelele din oraș, i-a dat ctitoriei sale jumătate din venitul cântarului, venit care, prin mărirea schelelor, crescuse. Ulterior, cum am amintit, Mănăstirea *Sfântul Ioan* s-a pus-

23. Pr. E. DRĂGOI, *La izvoarele Covurluiului*, vol. I, pp. 72, 79-80.

24. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați*, vol. 1, p. 73.

25. Florin MARINESCU, Petronel ZAHARIUC, „Câteva documente privitoare la mănăstiri din Galați, păstrate în arhiva Mănăstirii Sfântul Pavel de la Muntele Athos“, în: vol. *Credință, istorie și cultură la Dunărea de Jos*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2005, pp.136-137, nr. 9.

26. F. MARINESCU, P. ZAHARIUC, „Câteva documente privitoare la mănăstiri din Galați...“, p. 125, nr. 5.

tiit, partea sa din venitul cântarului fiind dată Mănăstirii *Precista* din Galați²⁷. Deoarece biserica Mănăstirii *Precista* a fost sfințită în septembrie 1647, când s-a închinat Mănăstirii Vatoped, iar „câtăva vreme“ din documentul de mai sus poate să însemne câțiva ani, și luând în considerare că arhidiaconul Paul de Alep nu pomenește, în ianuarie 1653, de existența unei Mănăstiri *Sfântul Ioan* în Galați, credem că „pustiirea“ acesteia s-a petrecut după anul 1641 și până în 1652.

Potrivit tradiției locului și timpului, și Mănăstirea *Sfântul Ioan*, deși a avut o existență de doar 6-7 decenii, probabil deținea un cimitir al său.

*

La sfârșitul secolului al XVI-lea sau în primul deceniu al veacului al XVII-lea, Cârstea Ghenovici, mare vornic de Țara de Sus²⁸, împreună cu soția sa, Anghelina, ctitoresc în Galați o biserică cu hramul *Sfântul Mare Mucenic Dumitrie*. Biserica aceasta (de mir) este închinată, după moartea marelui vornic, ca metoh, Mănăstirii *Sfântul Sava* din Iași (care la rândul-i era metoh al Mănăstirii *Sfântul Sava* de lângă Betleem, în Țara Sfântă), înainte de 30 aprilie 1618. După această închinare, biserica *Sfântul Dumitru* este transformată în mănăstire. Ea exista la mijlocul secolului al XVII-lea, deoarece în jurnalul său de călătorie, arhidiaconul Paul de Alep, însoțitorul Patriarhului Macarie III Zaim al Antiohiei, menționează două biserici de piatră cu acest hram²⁹ (una era ctitoria domnitorului Vasile Lupu). În zăpisiul de danie din 7126 <1618>, luna aprilie, 30 zile, citim că

„Anghelina, cneaghina panului Cârstea, mare vornic [...] a dat și a închinat o sfântă biserică și cu vie ce le-a făcut panul ei, Cârstea vornic, împre-

27. F. MARINESCU, P. ZAHARIUC, „Câteva documente privitoare la mănăstiri din Galați...“, p. 125, nr. 5.

28. A fost mare vornic între 1594, decembrie 8 – 1595, octombrie 2 și 1600 martie 20 – 1607 iulie 17. N. STOICESCU, *Dicționar al marilor dregători din Țara Româncă și Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, pp. 299-300.

29. PAUL DIN ALEP, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia* (studiu introductiv, ediția manuscrisului arab, traducere în limba română, note și indici de Ioana Feodorov), Editura Academiei Române, Muzeul Brăilei – Editura Istros, București-Brăila, 2014, p. 162.

ună cu ea în târgul Galați, unde este hramul Sfântului Marelui Mucenic și izvorătorului de mir Dimitrie [...] să fie metoh pentru hrana și întărirea mării și slăvitei mănăstiri ce se numește Sfântul Sava cu tot ce a dat și a întărit cneaghina Anghelina acelei sfinte biserici, cu tot venitul, cu odăjdiile ce sunt în acea biserică și cu viile ei ce le avea³⁰.

Metohul exista și la 28 mai 1658, când se întărește Mănăstirea *Sfântul Sava* din Iași stăpânirea peste acesta, datorită unor pretenții de proprietate ale Mănăstirii *Sfântul Pavel* din Muntele Athos, neacoperite de documente³¹.

Fără îndoială că în jurul acestei biserici-mănăstiri exista un cimitir, asemenea celor de la ctitoria lui Vasile Lupu, și de la Mănăstirea *Precis-ta*, cum vom vedea mai departe.

*

Prin anii 1639-1641 voievodul Vasile Lupu ctitorește o biserică mănăstirească în Galați, cu hramul *Sfântul Dimitrie*³², așezământ în care domnul însuși, în iunie 1641, va primi cu tot fastul religios și voievodal moaștele Cuvioasei Parascheva³³. În chiliile Mănăstirii domnești *Sfântul Dimitrie* a fost găzduit Patriarhul Antiohiei Macarie al III-lea Zaim (1647-1672), în ianuarie 1653 și septembrie – octombrie 1658, călător prin Moldova și Rusia³⁴. Biserica fostei mănăstiri, devenită bi-

30. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I, *Acte interne (1408-1660)*, ed. de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Editura „Dosoftei”, Iași, 1999, pp. 171-172; F. MARINESCU, P. ZAHARIUC, „Câteva documente privitoare la mănăstiri din Galați...”, p. 120.

31. F. MARINESCU, P. ZAHARIUC, „Câteva documente privitoare la mănăstiri din Galați...”, pp. 121-122, nr. 2.

32. Potrivit ultimei estimări a istoricului Paul Păltănea, biserica fostei mănăstiri Sfântul Dimitrie a fost „pe locul unde astăzi este blocul V 5, pe Aleea Mercur”. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, vol. 1, p. 55, n. 1. Despre acest locaș a se vedea: P. PĂLTĂNEA, „Vechi locașuri de cult...”, pp. 211-213; P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, vol. 1, pp. 113-114; Pr. E. DRĂGOI, *La izvoarele Covurluiului*, vol. I, pp. 149-177.

33.***, *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, Editura Trinitas, Iași, 1999, pp. 94-95; Pr. E. DRĂGOI, „Sfânta Cuvioasă Parascheva la Galați. Mărturii și documente”, în: *Școala gălățeană*, nr. 286, iunie 2021, p. 20.

34. PAUL DIN ALEP, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, pp. 161-163, 423-428.

serică de mir, după secularizare, a supraviețuit până la sfârșitul secolului al XIX-lea, când a fost demolată³⁵.

Biserica domnească *Sfântul Dimitrie* avea cimitir în jurul ei. Într-o scrisoare trimisă la 27 mai 1897 de către Spiru Haret, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, primarului urbei Galați, avocatul Costache G. Plesnilă, prin care se comunica aprobarea dărâmării bisericii *Sf. Dimitrie*, se menționa:

„În același timp vă rog să binevoiți a lua cuvenitele măsuri pentru a se anunța din vreme familiile cari ar avea membri înmormântați în curtea bisericii, pentru a-și desgroa osemintele și ceia ce le-ar aparține ca cruci etc., iar pe acelea cari nu le-ar mai reclama cineva, le veți colecta și transporta spre păstrare la vreunul din cimitirele orașului. De asemenea veți transporta la Primărie orice piatră cu inscripțiuni sau sculptată ce s-ar găsi, cari se vor păstra până vor fi vizitate, spre a se vedea dacă au vreo importanță istorică sau artistică, în care cas vor fi înaintate Museului de Antiquități³⁶.

*

Călătorii străini (în majoritate catolici și protestanți) care trec și prin Galați, în secolul al XVII-lea amintesc și existența unor mănăstiri (câtiva dintre aceștia pomenesc doar de biserici, fără să facă mențiunea că unele sunt locașuri mănăstirești). Astfel, Pietro Deodato Bakšič, care se afla în Galați la 22 septembrie 1641, scrie:

„În acest oraș se află o biserică mare de zid și frumoasă, ridicată de domn și închinată Sf. Mucenic Dumitru; este vecină cu biserica noastră; locuitorii au 8 biserici de lemn, acoperite cu șindrila și paie, ca și biserica noastră³⁷.

Călugărul minorit observant Bartolomeo Bassetti, aflat în Moldova în anul 1643, scria în relația sa de călătorie că în Galați sunt „șase biserici și o mănăstire a grecilor (adică a creștinilor ortodocși, n. ns.) unde stau 8 călugări³⁸. La 11 noiembrie 1646 misionarul catolic Marco Bandini, ajuns în Galați, menționează existența în acest oraș a unei

35. Pr. E. DRĂGOI, *La izvoarele Covurluiului*, vol. I, pp. 149-177.

36. ***, *SJAN Galați*, Fond Primăria orașului Galați, dosar nr. 98/1895-1901, f. 14.

37. ***, *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 227.

38. ***, *Călători străini despre țările române*, vol. V, p. 180.

mănăstiri a vasilienilor, două biserici construite din piatră și 12 biserici din lemn³⁹.

Arhidiaconul Paul de Alep, însoțitorul Patriarhului Macarie al Antiohiei, scrie la 17 ianuarie 1653 că în Galați

„sunt opt biserici, cele mai multe din piatră: două închinare Maicii Domnului, două Sfântului Nicolae, două Sfântului Dimitrie, una Sfântului Mihail, a opta Sfintei Paraschiva și Sfântului Gheorghe“⁴⁰.

În urma „vizitației apostolice“ din vara anului 1661, misionarul catolic Vlas Koičević scria că la Galați „sunt două mănăstiri de ale schismaticilor (ortodocșilor, n. ns.) și două alte biserici ale lor de lemn[...]“⁴¹.

Călătorul francez Aubry de la Motraye notează, cu prilejul trecerii sale în anul 1711 prin Galați, că acest oraș „are cinci mănăstiri mari, cunoscute sub numele de Panaghia, Sfântul Ioan, Sfântul Nicolae, Sfântul Dumitru și Sfântul Arhanghel Mihail, ocupate de un număr mic de călugări...“⁴².

Toate acestea, cum am menționat anterior, aveau și cimitire în jurul lor. Vom prezenta, în continuare, mormintele și cimitirele mănăstirești gălățene despre care s-au păstrat mărturii.

*

Mănăstirea *Precista*⁴³, pe promontoriul de pe faleza Dunării, ctitorie a unor negustori brăileni și gălățeni, sfințită în septembrie 1647, dar ridicată pe locul alteia, mai veche cu cel puțin un secol, avea în jurul său cimitir, care a făcut, în parte, subiectul unor săpături arheologice în a doua jumătate a secolului trecut.

În cimitirul mănăstirii, din care au fost cercetate 106 complexe, s-au practicat înhumări după ritul creștin în intervalul secolelor XVI-XIX⁴⁴.

39. Marco BANDINI, *Codex*, ediție bilingvă de Traian Diaconescu, Editura Presa Bună, Iași, 2006, p. 110, nr. 40.

40. ***, *Călători străini despre țările române*, vol. VI, București, 1976, p. 26; PAUL DIN ALEP, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, p. 162.

41. ***, *Călători străini despre țările române*, vol. VII, București, 1980, p. 141.

42. ***, *Călători străini despre țările române*, vol. VIII, București, 1983, p. 525.

43. Cristian-Dragoș CĂLDĂRARU, *Biserica fortificată „Precista”, monument de cultură românească*, Editura Partener, Galați, 2010.

44. C. CROITORU, *Galați. Repertoriul descoperirilor arheologice și numismatice*, p. 87; C.-D. CĂLDĂRARU, *Biserica fortificată „Precista”, monument de cultură românească*, pp. 14-15.

Săpăturile arheologice făcute în toamna anului 1956, înainte de începerea lucrărilor de restaurare, au scos la iveală, între altele, în cele 5 morminte cu inventar, „urmele unei racle din lemn masiv [...]”. În interiorul raclei au rezistat, pe anumite porțiuni, fragmente de țesătură cu fir [...]”, credem noi, fără îndoială acoperământul unor Sfinte moaște; de asemenea o liguriță de aramă pentru împărțășanie⁴⁵.

La cercetările arheologice efectuate în anul 1986 s-a descoperit o porțiune dintr-o necropolă (str. Traian, la 100 m de Precista), încadrată în secolele XVI-XVIII.

„În decursul anilor, o bună parte din morminte ce făceau legătura dintre necropola Precista și acestea din urmă, au fost distruse de construcția blocurilor din jur, și a străzii Traian [...]. Nu cunoaștem informații scrise, nici orale în legătură cu existența unei alte biserici, în imediata apropiere a monumentului *Precista*, care să fi avut o necropolă”⁴⁶.

În jurul bisericii s-au descoperit un cimitir și resturi de construcții civile datate în secolele XV-XVI, dar și material arheologic care se înscrie cronologic în secolele XIV-XV. Arheologul Aneta Anghel consemna pe marginea cercetărilor întreprinse prin anii '80 ai secolului XX:

„În morminte s-a găsit, între altele o cruciuliță – sec. XV, un inel sigilar din argint având pe chaton un candelabru cu trei brațe și un alt inel cu un personaj ținând în mâna dreaptă o coasă, iar în stânga o cruce”⁴⁷.

Descoperirea și descrierea unei construcții datată în secolul al XV-lea

„face dovada că biserica *Precista*, ridicată în secolul al XVII-lea nu a fost construită pe un loc gol, ci a fost precedată de o construcție similară aparținând foarte probabil secolului anterior. Un argument în acest sens îl constituie existența nivelului de înmormântări din sec. al XVI-lea, mormintele respective neputând fi explicate altfel decât ca aparținând unui

45. C.-D. CĂLDĂRARU, *Biserica fortificată „Precista”, monument de cultură românească*, p. 70.

46. Aneta ANGHEL, „Cercetări de salvare efectuate în necropola medievală, zona Faleză Dunării – Galați (sec. al XVI-lea – al XVIII-lea)”, în: *Danubius*, vol. XIII-XIV, Galați, 1992, p. 117. Au fost cercetate 106 morminte, „amenajate după ritul creștin”.

47. A. ANGHEL, „Observații cu privire la zonele locuite în orașul medieval Galați”, în: *Danubius*, vol. XI-XII (Galați, 1984-1985), p. 79.

cimitir constituit în jurul unui monument de cult care funcționa cel puțin în sec. al XVI-lea⁴⁸.

În afară de cimitirul medieval, încadrat cronologic între secolele XVI-XIX, s-au mai descoperit, în zona bisericii *Precista*, fundații de piatră, șase cuptoare pentru ars piatra de var și mai multe monede ungurești, turcești, austriece etc. din intervalul secolelor XVI-XIX⁴⁹. Proto-popul județului Covurlui, economistul Gheorghe Popescu, scria în anul 1906:

„Biserica n-are nicio inscripție în zidul său; se găsește o piatră pusă în zid, la locul pe unde se suie în turnul cu clopotele; ea este zidită ca toate pietrele de zid și a fost luată din cimitirul vechii biserici⁵⁰.

Despre inscripția respectivei pietre vom aminti mai jos.

În cimitirul acestei mănăstiri a fost îngropat, în toamna anului 1739, Constantin, fiul logofătului Iordache Cantacuzino-Deleanu, motiv pentru care boierul a făcut Mănăstirii *Precista* mai multe dării⁵¹. Cu prilejul pustiirii acestei mănăstiri, precum și a tuturor locașurilor bisericesti după lupta de la Stăniliești (1711), turcii și tătarii „au săpat peste tot locul și pre toți morții i-au dezgropat, cercând pentru avere⁵².

Marele istoric Nicolae Iorga inventariază pietrele tombale de la biserica *Precista*, pe care le-a văzut înainte de anul 1908⁵³:

1. Pe un mormânt aflat în curte, o inscripție în limba greacă, care are următorul text în traducere: Mormântul [...] sufletului bun, din orașul Bizanțului, soția lui Anton Hagi Ioan Meuzi; fericită trăind ani patruzeci și șapte ai vârstei sale, a murit la anul 1838, la 1 aprilie, lăsând 8 copii

48. A. ANGHEL, „Observații cu privire la zonele locuite în orașul medieval Galați”, p. 80. La p. 86, fig. 12 este reprodusă fotografic cruciulița din sec. al XV-lea.

49. Costel ILIE, „Note privind descoperirile monetare din zona bisericii „Precista” din Galați”, în: *Danubius*, vol. XVIII, Galați, 2001, pp. 5-10. Vezi o bibliografie a descoperirilor arheologice din zona bisericii *Precista* la Costel ILIE, Mircea NICU, „Situri și puncte arheologice din județul Galați”, în: *Danubius*, vol. XX, Galați, 2002, p. 19.

50. Econ. Gh. POPESCU, *Dare de seamă despre afacerile bisericesti. Protopopia Județului Covurlui*, Galați, 1906, pp. 74-75.

51. P. PĂLTĂNEA, „Vechi locașuri de cult...”, p. 206.

52. Mihail KOGĂLNICEANU, *Cronicele României*, vol. II, București, 1872, p. 110.

53. Nicolae IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, București 1908, pp. 339-340.

[...] de vârstă [...] monument veșnic; iar Domnul s-o odihnească în sânul lui Avraam, împreună cu dreptii. 1838, în luna lui April la Galați⁵⁴.

2. Piatra de mormânt a lui Gheorghe Anastasiu, din Kavarna, mort la 25 februar 1847⁵⁵.

3. Piatra de mormânt a lui Hagi Caludis Ioannu, mort la 24 august – ⁵⁶.

4. Piatra de mormânt a Hagi Dafnei, soția lui Hagi Caludis, născută la Burgas și moartă la 11 mart. 1862⁵⁷.

5. Piatra de mormânt a lui Vasile Gheorghiu Iassiannou, mort la 8 mai 1858⁵⁸.

6. Piatra de mormânt a lui Teohari Papadux din Varna, mort la 30 decembrie 1845⁵⁹.

7. Piatra de mormânt a lui Nichita Moscopulos din Mesembria, mort la 16 octombrie 1853⁶⁰.

8. Piatra de mormânt a lui Dimitrie Constantinu din Pyrgos, născut la 1819, mort la 1864⁶¹.

Tot Nicolae Iorga redă și alte inscripții de la *Precista* gălățeană:

„La pridvor: 1858, august 14. O ktitor Dias (în grecește, n. ns.) = ctitorul Dias⁶².

„Pe o piatră din veacul al XVII-lea, prinsă în păretele scării de piatră ce duce la clopotniță (comunicare a desenului de d. profesor N. Velichi): [Text în l. greacă]. Traducere: Trupul lui Mihail, fiul lui Dimitrie al lui Ioan Scu...tis al nostru, a fost îngropat aici; care după tată își trage (neamul) din Pelopones, iar el a fost de loc din Bizanț“⁶³.

Astăzi niciuna din pietrele tombale menționate nu mai există în perimetrul fostei Mănăstiri *Precista* și nu cunoaștem care a fost soarta lor. În schimb, au fost aduse de la alte biserici din oraș (îndeosebi de

54. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 339, nr. 975/1.

55. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 975/2.

56. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 975/3.

57. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 975/4.

58. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 975/5.

59. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 975/6.

60. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 975/7.

61. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 975/8.

62. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 976/9.

63. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 340, nr. 977/10.

la biserica *Vovidenia*), în anul 1971, și expuse afară, sprijinite de zidul dinspre sud-vest, alte pietre de mormânt cu diferite epitafuri, care tind să se deterioreze, nefiind protejate de intemperii.

*

O altă mănăstire de călugări din Galați, *Sfântul Nicolae*⁶⁴, astăzi biserică de mir, avea propriul cimitir în preajmă.

A fost ridicată, probabil, în prima jumătate a secolului al XVII-lea și închinată Mănăstirii *Sfânta Ecaterina* din Muntele Sinai înainte de anul 1660. Biserica actuală este reclădită între anii 1839-1840 și refăcută în 1907 (după cutremurul din 1903). Între 1878-1917 a slujit drept catedrală a Episcopiei Dunării de Jos (cu unele întreruperi). În Mănăstirea *Sfântul Nicolae* a trăit între anii 1642-1653 Sfântul Atanasie Patelarie (1580-1654), fost patriarh ecumenic (în anii 1634, 1652), înscris în rândul sfinților de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în anul 2008. Biserica a fost reparată și pictată între anii 1981-1988; lucrări de reparații s-au executat și în intervalul anilor 2004-2008.

În incinta mănăstirii a existat un cimitir (necropolă medievală), cercetat pentru prima dată în anul 2013, cu înhumări de rit creștin și reînhumări, datate în secolele XVII-XX⁶⁵.

Între cei înmormântați în acest cimitir al Mănăstirii *Sfântul Nicolae* (peste o parte din vechiul cimitir medieval s-a ridicat, la începutul secolului al XX-lea, sediul Protoieriei județului Galați, existent și astăzi, în partea de N a bisericii)⁶⁶, amintim pe răposații despre

64. Pentru referințe bibliografice despre Mănăstirea *Sfântul Nicolae* din Galați a se vedea: P. PĂLTĂNEA, „Vechi locașuri de cult...”, pp. 208-211; Corneliu STOICA, *Monumente religioase din municipiul Galați*, Editura Alma, Galați, 2001, pp. 63-72; † CASIAN, Episcopul Dunării de Jos, pr. E. DRĂGOI, *Un patriarh ecumenic la Galați. Sfântul Atanasie Patelarie*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2009, pp. 135-139; Pr. E. DRĂGOI, *La izvoarele Covurluiului*, vol. I, pp. 86-89.

65. Costel ILIE, „Raport de cercetare arheologică, Biserica „Sf. Nicolae”, mun. Galați, jud. Galați”, în: *Cronica Cercetărilor arheologice din România-campania 2013*, cImeC, 2014, pp. 182-183.

66. Costel ILIE, Tudor MANDACHE, Adrian-Ionuț ADAMESCU, „Situl arheologic biserică «Sf. Nicolae», Galați. Cercetare arheologică preventivă în punctul «Protoierie», în: *Danubius*, XXXV, Galați, 2017, partea I, p. 100, 111, 116. Într-unul din mormintele cercetate în anul 2017 (M38) s-a descoperit „un fragment ceramic cu însemne

care s-au păstrat măturii, unii dintre aceștia, persoane cu ranguri înalte.

Personalitate de prim rang militar, generalul (mareșalul) *Alexander Aleksandrovici Prozorovski* (1732-1809), conducător al Armatei Ruse între 1807-1809 în teritoriul de astăzi al României, a murit în Galați, unde-și stabilise cartierul general, la 23 august 1809. A fost înmormântat lângă biserica Mănăstirii *Sfântul Nicolae* (la sud de Sfântul locaș), peste o lună (23 septembrie), fiind prohodit, foarte probabil de Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, exarh al Bisericii din Principatele Române⁶⁷. Locașul unde a fost înmormântat generalul respectiv a fost distrus în timpul Eteriei din 1821 și al cutremurului de pământ din ianuarie 1838. În anul 1847 fiicele mareșalului au trimis un rând de acoperămintे pentru sfintele vase la această biserică, procovețe care erau în uzul liturgic al bisericii și în anul 1927, după mărturia prof. Gh. N. Munteanu-Bârlad⁶⁸.

Probabil nu mult după înhumarea lui Prozorovski

„familia generalului a dăruit 1.000 (de) ruble, capital bisericii, pe care l-a depus la Banca din Odesa și, din zece în zece ani, trimetea procentele. Cea dintâi trimitere a urmat în timpul arhimandritului grec Zaharia, înainte de secularizarea mănăstirilor zise închinete. Azi nu se știe unde este acest capital”⁶⁹.

Din însemnările lui Tzigaras după *Condica de menziluri* a lui Scarlat vodă Callimachi reținem:

creștine” (din păcate, mormântul respectiv nu este datat), iar într-unul de reînhumare (R18) un fragment de țiglă pe care au fost scrijelite însemne creștine. Câteva piese din inventarul funerar descoperit în această campanie au fost restaurate. A se vedea: Corneliu MORARU, „Restaurarea unor piese provenind din șantierul Biserica «Sf. Nicolae», Galați”, în: *Danubius*, XXXVII, Galați, 2019, pp. 459-469.

67. Pr. E. DRĂGOI, „Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, generalul Prozorovski și Galații”, în: vol. *La frontierele civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios*, Editura Partener, Galați University Press, Galați, 2011, pp. 16-25.

68. ***, *Galații*, Galați, 1927, p. 62. Despre această donație a se vedea și Moise N. PACU, *Cartea județului Covurlui*, partea I și II, București, 1891, p. 124.

69. M. N. PACU, *Cartea județului Covurlui*, p. 124; preluat întocmai de Econ. Gh. POPESCU, *Dare de seamă despre afacerile bisericesti. Protopopia Județului Covurlui*, p. 52.

„La 1816, 5 ianuar a născut Măriorița un fiu, pe care l-a primit la Sfântul Botez, prealuminata și preabuna mea doamnă, Smaranda Callimachi; și i-a dat numele de Scarlat. În august 1818 l-a răpit din brațele mele boala ciumei la Galați, și a fost îngropat în mormântul răposatului meu unchi, Teodor Caracadă, la biserica Sfântului Nicolae”⁷⁰.

În cimitirul mănăstirii de care ne ocupăm a fost înmormântat, în august 1825, „primul staroste consular⁷¹ austro-ungar, *Iosif Manzuoli* (Manzoli, n. ns.) *de Corrolari* [...] pentru motivul că în Galați nu exista atunci biserică romano-catolică, care s-a construit tocmai în 1839”⁷². Lângă biserica Mănăstirii *Sfântul Nicolae* a fost înmormântat *Anton Negroponte* care, în perioada ianuarie-aprilie 1857, a girat afacerile Consulatului american din Galați⁷³. Spătarul A. Negroponte a lăsat, prin testament, în anul 1858, Școlii Publice din Galați un legat de 100 de galbeni⁷⁴. Anton Negroponte avea în Galați o fabrică de lumânări și săpun, înființată în anul 1841, pentru care adusesse utilaje și muncitori din străinătate⁷⁵. Căminarul Anton Negroponte, mare comerciant, avea propria corabie, de 74 de tone, cu care putea transporta 250 kile de grâu⁷⁶. Negroponte era în anul 1845 președinte al Sfatului și membru al Inspecției școlii din Galați⁷⁷. Anton Negroponte, alături de Ioan Cuza, s-a implicat, în august 1838 în ridicarea unui spital în Galați⁷⁸.

70. N. IORGA, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XIX, București, 1910, p. 126. Teodor Caracadă era prieten cu tatăl lui Tzigaras, ambii cumpărând vămile din Galați, p. 124. Este vorba de perioada celei de-a treia domnii a lui Scarlat Callimachi (27 august 1812-20 iunie 1819).

71. În fapt, viceconsul al Austriei la Galați. A se vedea P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, p. 172, n. 7.

72. Econ. Gh. POPESCU, *Dare de seamă despre afacerile bisericești. Protopopia Județului Covurlui*, p. 52. Despre Manzoli, care după Moise N. PACU (*Cartea județului Covurlui*, p. 390) și-a început activitatea la Galați, în octombrie 1798, vezi și N. G. MUNTEANU-BĂRLAD, „Interese străine în negoțul Galaților”, în: *Convorbiri literare*, an. XXXIX, nr. 7-8, iulie-august 1915, p. 813.

73. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, pp. 28-29.

74. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, p. 273.

75. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, p. 283.

76. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, p. 326.

77. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, p. 398.

78. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați de la origini până la 1918*, p. 447.

Despre A. Negroponte citim în ziarul gălățean *Poșta*⁷⁹ următoarea notiță:

„Suntem informați că nu este exactă scirea (sic) dată de unele ziare locale cum că săpându-se mormântul reposatului Negroponte din jurul bisericii Sf. Nicolai, nu s-au găsit în el decât papucii și scufia, ceea ce dădea bănuială că osemintele mortului ar fi dispărut împreună cu juvaerurile cu care fusese înmormântat.

Adevărul e că răposatul Negroponte a fost dezgropat cu toate regulele obicinuite de către familia sa și transportat la Constantinopol, unde se află cripta mortuară a familiei“.

La intrarea în pronaosul bisericii fostei mănăstiri, de-a dreapta și de-a stânga se află două plăci tombale, montate în zid, pe verticală, având incizate următoarele epitafuri (în limba greacă). Redăm aici traducerea în limba română a acestora:

– În partea de sud: „Făcând abia un pas pe poarta vieții, a plecat la veșnicie, părăsind viața înainte de vreme, Lukas, fiul lui Constantin Scutas și al mamei Ekaterina; m-am născut în Bizanț, în luna februarie, ziua de 24 (a) anului 1852, părinții fiind plini de nădejdi și de bucurie de viitor, și, după puțin timp, la 4 decembrie, ca prunc ce nu împlinise nici două stadii de viață, am odihnit întru Domnul, iar sufletul descătușat veghează sălașul trupului meu și țărâna oaselor mele. La Galați, pe 4 decembrie 1854“.

– În partea de nord: „Aici odihnesc robii lui Dumnezeu: Elefterie Kaloudas, Malamatenia (Antonia), Marioara, Ioanes, Katerina și mama [...] Sia, Luxandra, Vasile, Elenko (Ilinca), Hrisafi, Dimitraki, Marioara, Katinco, Vasile și Antonia. 1837 decembrie [...] Galați“.

Probabil că ce-a de-a doua placă acoperea osemintele reînhumate ale celor menționați, în (sau lângă) biserica ce a fost distrusă de cutremurul din ianuarie 1838.

În nava centrală a bisericii mănăstirești, în dreptul soleei, este un mormânt, marcat în paviment, la ultimele reparații de dinainte de anul 2009, cu plăci de marmură neagră. De asemenea, în cele două nave laterale, înspre nord-vest și sud-vest, se află marcate în același chip alte două morminte datând din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Nu

79. *Poșta*, An. V, nr. 11, 28 iulie 1884, p. 2.

știm astăzi cine au fost înhumați (sau reînhumați) în aceste cripte de sub pavimentul bisericii.

Mănăstirea *Sfântul Nicolae* din Galați a avut, de-a lungul timpului, un important cimitir în jurul său, după cum am arătat mai sus.

*

Mănăstirea *Sfântul Gheorghe*, ctitoria lui Hagi Mihalache, probabil mare negustor din Galați, este ridicată pe malul Dunării, în Galați, în anul 1664, pe care o închină Sfântului Mormânt de la Ierusalim⁸⁰. Mănăstirea aceasta a fost una săracă, beneficiind de-a lungul timpului de unele scutiri fiscale din partea domnilor Moldovei⁸¹, și trăind din venitul câtorva prăvălii din târg, al unor magazii⁸² și al moșiei Fântânelile din ținutul Tecuci⁸³. Fiind afectată grav de cutremurul din 14 octombrie 1802, negustorul Gheorgh Șișman (ctitorul Mănăstirii *Sfinții Arhangheli-Metoc* din Galați) lasă prin testament, în 1803 suma de 1.500 lei pentru refacerea acesteia.

După secularizare (1863) devine biserică de mir, filială a bisericilor *Precista* și *Sfântul Nicolae* și în subordinea directă a Episcopiei Dunării de Jos. În chiliile fostei mănăstiri a funcționat Școala Superioară de Comerț „Alexandru Ioan I” din Galați (1864-1894) și Școala de Cântăreți Bisericești, din 1902.

Autoritățile comuniste demolează biserica în 29/30 octombrie 1962.

În interiorul bisericii Mănăstirii *Sfântul Gheorghe* au fost reînhumate, la 18 martie 1710, osemintele lui *Ivan Stepanovici Maze-*

80. N. VELICHI, „Inscripția bisericii Sfântul Gheorghe din Galați”, în: *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, VII, 1914, p. 34; P. PĂLTĂNEA, „Vechi locașuri de cult...”, pp. 214-216; Mihaela-Denisia LIUȘNEA, „Mănăstirea «Sfântul Mare Mucenic Gheorghe» din Galați – Monument”, în: *Teologie și Educație Creștină la Dunărea de Jos*, fasc. II, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2003, p. 280.

81. P. PĂLTĂNEA, „Vechi locașuri de cult...”, pp. 214-215; Arcadie M. BODALE, „Repertoriul actelor privitoare la instituțiile ecleziastice din Țara Românească și Moldova până în 1742. Colecția de documente de la Arhivele Naționale Iași”, în: *Archiva Moldaviae*, I, 2009, Iași, 2009, p. 335.

82. P. PĂLTĂNEA, „Unele știri despre economia orașului Galați din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea”, extras din *Cercetări istorice*, Iași, 1973, p. 167.

83. Constantin SOLOMON, C. A. STOIDE, *Documente tecucene*, vol. I, sec. XVII-XIX, Bârlad, 1938, pp. 76-78, nr. CXLII.

pa (1639-1709)⁸⁴, hatman al cazacilor zaporojeni din Ucraina în perioada 1687-1708.

Istoricul Constantin Rezachevici scrie că „nu se știe exact în ce împrejurări și din ce motive” osemintele hatmanului au fost luate de la Varnița și reînhumate la biserica *Sfântul Gheorghe* din Galați⁸⁵. Îndată după campania de la Stăniilești (18-22 iulie 1711), mormântul lui Mazepa va fi profanat de tătari și turci. În *Cronica Ghiculeștilor*, scrisă de un autor necunoscut, se găsesc două relatări despre întâmplările petrecute cu osemintele hatmanului dintre care cea pe care o reproducem mai jos este considerată, credem, cu drept temei, „cea mai veridică și mai completă relatare despre rămășițele lui Mazepa”⁸⁶:

„Deci după ce au plecat Dumitrașcu vodă din Iași și generalul Ren din Brăila, tătarii au început să robească Țara de Jos. Unii dintre ei, unindu-se cu turcii lazi, au atacat orașul Galați, fără încuviințarea marelui vizir, și au robît pe toți oamenii care erau închiși în Mănăstirea Sfântul Gheorghe; au luat și toate lucrurile pe care le-au găsit acolo. Cu toate că acest ținut a fost călcat de mai multe ori, totuși orașul Galați nu a suferit niciodată o robire și distrugere totală de felul acesteia, deoarece tătarii nu numai că au robît pe zișii creștini și au jefuit avutul mănăstirilor, dar au deschis și mormintele, bănuind că poate oamenii își vor fi ascuns lucrurile acolo. Atunci au deschis și mormântul lui Mazepa hatmanul, aflat la Mănăstirea Sfântul Gheorghe, și i-au aruncat osemintele pe malul Dunării”⁸⁷.

Evenimentul respectiv se petrecea în vara anului 1711. Mormântul era însă restaurat 11 ani mai târziu când se reculege aici hatmanul Filip Orlik⁸⁸.

84. Paul CERNOVODEANU, recenzie la Theodore MACKIW, „Prince Mazepa hetman of Ukraina in contemporary English publications, 1687-1709, Chicago, 1967”, în: *Studii*, 21, 1967, 1, p. 204.

85. Constantin REZACHEVICI, „Precizări privind mormântul hatmanului Mazepa”, în: *Revista istorică*, tom. V, nr. 1-2, 1994, p. 163.

86. C. REZACHEVICI, „Precizări privind mormântul hatmanului Mazepa”, p. 163.

87. ***, *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754*, ed. de Nestor Camariano, Ariadna Camariano-Cioran, București, 1965, p. 117.

88. P. P. PANAITESCU, *Călători poloni în țările române*, București, 1930, pp. 163-173.

Mormântul lui Mazepa se afla – după o relatare a lui Mihail Kogălniceanu⁸⁹, care a vizitat biserica *Sfântul Gheorghe* din Galați la 1845 – în mijlocul bisericii, într-o cameră boltită, iar deasupra avea o placă de marmoră cu inscripție și stema Ucrainei și a hatmanului Mazepa. Piatra funerară a lui Mazepa a fost trimisă de funcționarii carantinei din Galați lui Mihalache Ghica, fratele lui Alexandru Ghica, fost domn al Țării Românești (1834-1842), mare colecționar de „antichități”⁹⁰. În anul 1842 osemintele lui Mazepa, și ale unui obscur boiernaș care fusese îngropat în urmă cu 7 ani în mormântul hatmanului, au fost reînchinate în afara bisericii *Sfântul Gheorghe*⁹¹.

După o povestire a lui Gheorghe Asachi⁹², Mazepa ar fi murit la Galați, în drum spre Ierusalim, pornind de la schitul Brazi. Domnitorul Nicolae Mavrocordat

„aflând despre moartea lui Mazepa a ordonat a i se face o pompoasă aștrucare, în biserica Sfintei Preacuratei Maicei (Precistei) unde pe o piatră sculptată s-au scris că după o îndelungă învăluire, corpul lui Mazepa au aflat acolo repaos⁹³. Se zice că fiica sa au plinit votul părintelui său de a perigrina la Ierusalim și // (p. 120) neputându-se împărți de a petrece la schitul Brazii lângă mormântul maicei și la Galați acel a(l) părintelui său, au preferat a încheia zilele sale lângă mormântul Mântuitorului”.

Nicolae Iorga reproduce, în 1908, mai multe inscripții funerare de la biserica *Sfântul Gheorghe* din Galați. Astfel, pe un mormânt, pe prag

89. M. KOGĂLNICEANU, *Fragments tirés des chroniques moldaves pour servir à l'histoire*, II, Iași, 1945, pp. 51-92; M. KOGĂLNICEANU, *Opere*, II, Scieri istorice, ed. Al. Zub, București, 1976, pp. 437-438.

90. C. REZACHEVICI, „Precizări privind mormântul hatmanului Mazepa”, p. 166.

91. C. REZACHEVICI, „Precizări privind mormântul hatmanului Mazepa”, pp. 165, 167.

92. ***, *Calendar pentru români pe anul 1859*, Iași, 1859, pp. 119-120.

93. În nota de la subsolul p. 120 a calendarului, Asachi scrie: „Biserica din Galați a Sântei Preacuratei Mariea, în dzilele lui Vasile Lupu, la 1647, a mitropolitului Varlaam, a episcopilor de Roman Atanasie și a Rădăuțului Eremia, s-au prefăcut de frații diaconi (sic!) Șerbul și Teodoru și s-au închinat Patriarhiei Sfântul Munte Vatopedi (sic!). Pe(a)tra săpată iară a lui Mazepa au fost în mijlocul bisericeii cu stemă și descriere; la 1821 de turci s-au sfârâmat. Să zice că Canțilaria consulatului rosiean au dat întru aceasta o relație iar răposatul arhiereu Grigorie Ierianopoleos au declarat că au văzut, la 1806 acea peatră întregă cu inscripție înaurită. Astă știință este extrasă din un raport a(l) d. Toma Giușcă, adresat la 1836”.

(textul epitafului este în limba greacă; noi redăm aici doar traducerea în românește): „Dacă vrei să plângi pe dreptate, vezi acest mormânt care ascunde pe unul care s-a numit Dimitrie Xantides; vestita Dacie l-a luat; a fost Mare Paharnic și și-a dat sfârșitul în slujbă“. (Aduș): „Dimitrie Păharnicul Direcciul... 1836, octomvre“⁹⁴. După aceasta înscrie „Mormântul din 1848 al unei constantinopolitane“⁹⁵. În continuare reproduce textul grecesc al unei pietre tombale și traducerea acestuia în românește, care are următorul cuprins: „A adormit roaba lui Dumnezeu Ecaterina, soția lui Hagi Pană din Varna, la 1793“⁹⁶. Tot la această biserică, mai menționează „Mormântul lui Andrei Balsami din Cefalonia, mort la 12 ianuar 1856“⁹⁷.

*

Mănăstirea *Mavromol*⁹⁸, după secularizarea averilor mănăstirești biserică parohială cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, este ctitorită de domnitorul Moldovei Constantin Duca, în anul 1702⁹⁹. Inițial închinată Mănăstirii Mavromol de lângă Constantinopol, este reînchinată, la 1735, Mitropoliei Moldovei. A fost mănăstire de călugări până după 1860, când devine biserică de enorie. Catapeteasma actuală este adusă de la Mănăstirea *Sfântul Sava* din București, în 1871. Biserica a suferit reparații mai importante în anii 1910-1912, 1937, 1967-1975 (când se repictează de către pictorul Gheorghe Răducanu), 2000-2004 (biserica este restaurată la exterior, se construiește un paraclis cu destinație de capelă mortuară și o casă de prăznuire). În casele mănăstirii s-a deschis în 1765 o școală elinească (la care predau un dascăl grec și unul moldovean), reînființată în 1803 (întrucât se închisese din cauza războiului din 1787-1792). Biserica are în patrimoniul său sacru o icoană a Maicii Domnului („Mavromolitisa“), făcătoare de minuni.

94. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol II, p. 342, nr. 983/2.

95. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol II, p.342, nr. 984/3.

96. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol II, p. 342, nr. 985/4.

97. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol II, p. 342, nr. 985/5.

98. Pentru bibliografia principalelor lucrări referitoare la *Mănăstirea Mavromol* din Galați a se vedea pr. E. DRĂGOI, *La izvoarele Covurluiului. Studii de istorie ecleziastică*, vol. I, p. 184.

99. Mariana-Delia POHRIB, *Doctorul Aristide Serfioți (1828-1905). Un destin în slujba comunității gălățene*, Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați, 2012, p. 126, doc. 8.

În jurul bisericii mănăstirii a existat un cimitir, în care s-au făcut multe înhumări în secolele XVIII-XIX.

Însemnările cu iz de cronică familială, care se găsesc pe o *Psaltire*, tipărită la Râmnic, în anul 1751 (nu se precizează fila), ce a aparținut bisericii din Lărgășeni, fostul ținut Tecuci și a fost semnalată pentru prima dată de Constantin Solomon¹⁰⁰, consemnează câteva înmormântări în cimitirul mănăstirii, la cumpăna dintre veacurile XVIII-XIX. Însemnările s-au făcut de Ioniță Manole, persoană importantă în aparatul administrativ al târgului Galați de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Avea gradul militar de polcovnic (corespunzător colonelului) și deținea funcția de șătrar. Șătrarul era un dregător cu atribuții militare însărcinat cu paza corturilor domnului în timp de război și de organizarea cantonamentelor¹⁰¹.

„La let 1795 săpt(emvrie) 9, s-au născut fiica noastră Marghioala și a patra ză s-au botezat di dumnealui Manolachi Conachi biv vel vornic di aprozi și în zăoa botezului au și răposat și s-au îngropat la Mănăstire(a) Mavromolul lângă oltariu di(n)spre răsărit.

La let 1798 ghinari 20, miercuri, la trii pol ciasuri din ză, în care să prăznuiești Sfântul Eftimie, au răposat soție me Sultana și a doa zi, gioi, au răposat și fiul meu Iordachi și s-au îngropat vineri la Mavromol lângă oltariu din driapta, lângă maică-sa, Sultana, vecinica lor pomeniri. Într-acia vremi eu mă aflam la Craiova, în Țara Rumâniască cu dum(n)ealui spăt(ar) Dumitrachi Hangerliul, dumniului caimacam Craiovii, și eu polcovnic. Manoli șăt(rar).

La let 1800 avgust 11 au născut soțul (sic!) meu Păuna pe fiica noastră Mărioara și la avgust 30 s-au botizat de dumneii soacră-me Chiraca sârdăriasa, la săpt(emvrie) 1 au răposat, îngropându-să la Mavromol, unde sunt și ceilalți morți.

La let 1801 săpt(emvrie) 12, s-au născut fiica noastră Fotini și la 6 zăli s-au botizat di părintile Chiriul arhimandritul di la Sfânta Vineri, și la oct(om)v(rie) 25 au răposat, îngropându-să la Mavromol, unde sunt și ceilalți copii ai mei, vecinica lor pominiri¹⁰².

100. ***, „Biserica și moșia Conăcheștilor de la Lărgășeni – Tecuci“, în: *Analele Moldovei*, vol. II, fasc. 1-2, 1942, p. 45-46.

101. Tudor VOINEA, în *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coordonați Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, București, 1988, p. 463.

102. Pr. E. DRĂGOI, *La izvoarele Covurluiului. Studii de istorie ecleziastică*, vol. I, pp. 107-108.

Două din mormintele aflate în curtea Mănăstirii Mavromol sunt menționate de istoricul N. Iorga (după comunicarea profesorului și istoricului gălățean N. Velichi)¹⁰³:

1. Mormânt al lui Theologos Hagi Ilios din Mesembria, cu soția, Zoîța din Anhial, cu fetele Eugenia și Catinca;

2. Pe altul (cu inscripția în grecește; noi redăm doar traducerea): Aici zace robul lui Dumnezeu Lălu, închinător, abagiu Șistovean; odihnească întru Domnul; în anul 1831, iulie 20.

Episcopul Cosma Petrovici al Dunării de Jos (1925-1947) și-a dat obștescul sfârșit la 16 decembrie 1948, fiind înmormântat lângă biserica fostei Mănăstiri Mavromol (în partea de Sud). După 46 de ani, la 4 iunie 1994 osemintele sale au fost strămutate și reînhumate în Catedrala Eparhială din Galați¹⁰⁴.

Din păcate, în vremea noastră, peste cimitir s-au construit clădiri comerciale, profanându-se spațiul sacru al mormintelor și odihna înaintașilor și încălcându-se legile referitoare la statutul monumentelor istorice din România! De curând, prin eforturile remarcabile ale preotului paroh Mihai Gherghe, terenul cu pricina a reintrat în patrimoniul bisericii, pe o parte din acesta, situat la răsărit de biserică, amenajându-se un parc.

*

Ctitorie a negustorului gălățean Gheorghe Șișman, biserica Mănăstirii „Sfinții Arhangheli” – Metoc¹⁰⁵ a fost construită între anii 1801-1805, devenind, de la început, metoc al Mănăstirii Neamț. În casele mănăstirii a funcționat, între 1832-1838, prima școală publică din Galați. A fost biserică de mir (parohială) în perioada 1860-1994. Locașul a fost restaurat între 1975-1980. Din 1994 mănăstirea este reînființată ca mănăstire de călugări cu viață de obște.

103. N. IORGA, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, p. 344, nr. 990/1, 2.

104. † CASIAN, Episcopul Dunării de Jos, „Se întorc arhieriei în Catedrală”, în: *Anuar*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 98-102; ***, *Catedrala Dunării de Jos*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2018, p. 243-245 (material semnat de pr. dr. Lucian Petroaia, pr. Gelu Aron).

105. Arhim. Daniil OLTEAN, *Mănăstirea „Sfinții Arhangheli” – Metoc din Galați*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2005, 88 p. + 8 p. foto, cu o prefață de PS Casian, Episcopul Dunării de Jos; C. CLIT, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii „Sfinții Arhangheli” – Metoc din Galați*.

Ctitorul mare, Gheorghe Șișman, a trecut la cele veșnice la sfârșitul lunii ianuarie anul 1803, biserica metocului nefiind terminată. Prin diata sa din 23 ianuarie 1803 pune în vedere executorilor testamentari, între altele: „[...] după moarte(a) me(a), fără zmințeală să aibă a mă îngropa în lăuntru, în bisărică, de-a driapta și de va fi și nesfințită bisărica, nu împiedica”¹⁰⁶. Credem că s-a respectat dorința marelui negustor și ctitor, deși autorul primei micro-monografii a mănăstirii, publicată la împlinirea a 200 de ani de la sfințire, afirmă: „Conform acestei ultime însemnări, putem presupune că bătrânul ctitor a fost îngropat în apropierea bisericii, unde în timp s-a constituit un mic cimitir al mănăstirii”¹⁰⁷. Dintr-un document datat mai 1803, publicat recent, aflăm că la împlinirea unui „sănet” de 12780 de lei se menționează că s-a împlinit cererea ctitorului de a fi îngropat în biserică¹⁰⁸.

În partea de nord-vest, lângă zidul exterior al bisericii mănăstirii se află mormântul arhimandritului mitrofor Teofil Pandelescu, fost paroh al parohiei *Sfinții Arhangheli-Metoc* (între anii 1970-1993) și, de la 1 ianuarie 1994, stareț al mănăstirii reînființate, până la adormirea sa în Domnul (24 mai 2001)¹⁰⁹.

Un cimitir al mănăstirii a existat în curtea acestui așezământ monahal, în care au fost înmormântați unii din viețuitorii metocului, dar și soldați ruși angajați în conflictele militare din secolele XIX-XX, în casele mănăstirii fiind încartiruite comandamente ale armatelor rusești.

106. Arhim. D. OLTEAN, *Mănăstirea „Sfinții Arhangheli” – Metoc din Galați*, p. 64.

107. Arhim. D. OLTEAN, *Mănăstirea „Sfinții Arhangheli” – Metoc din Galați*, pp. 17-18.

108. C. CLIT, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii „Sfinții Arhangheli” – Metoc din Galați*, p. 5, nr. 16.

109. Protos. Antonie ISPAS, „Arhimandritul mitrofor Teofil Pandelescu, o pildă de jertfă monahală”, în: *Călăuză ortodoxă*, an. XXIX, nr. 367, iunie 2019, pp. 41-42.